

2. Centrifugační metody separace makromolekul

Motto semináře:
„A přece se točí“

Metody molekulární biologie pro farmaceuty

Doc. RNDr. Jan Hošek, Ph.D.
hosek@mail.muni.cz

Ústav molekulární farmacie
FaF MU

Orientace v bludišti metod pro separaci biologických makromolekul

Vlastnosti využívané pro dělení biologických makromolekul obecně

Molekulová hmotnost

Konformace a tvar

Náboj

Hustota

Orientace v bludišti metod pro separaci biologických makromolekul

Metody separace

Elektromigrační

Chromatografické

Centrifugační

Orientace v bludišti metod pro separaci biologických makromolekul

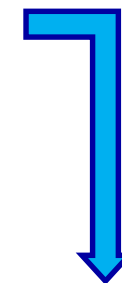
Metody separace

Elektromigrační

**Elektroforetická separace
biologických makromolekul**

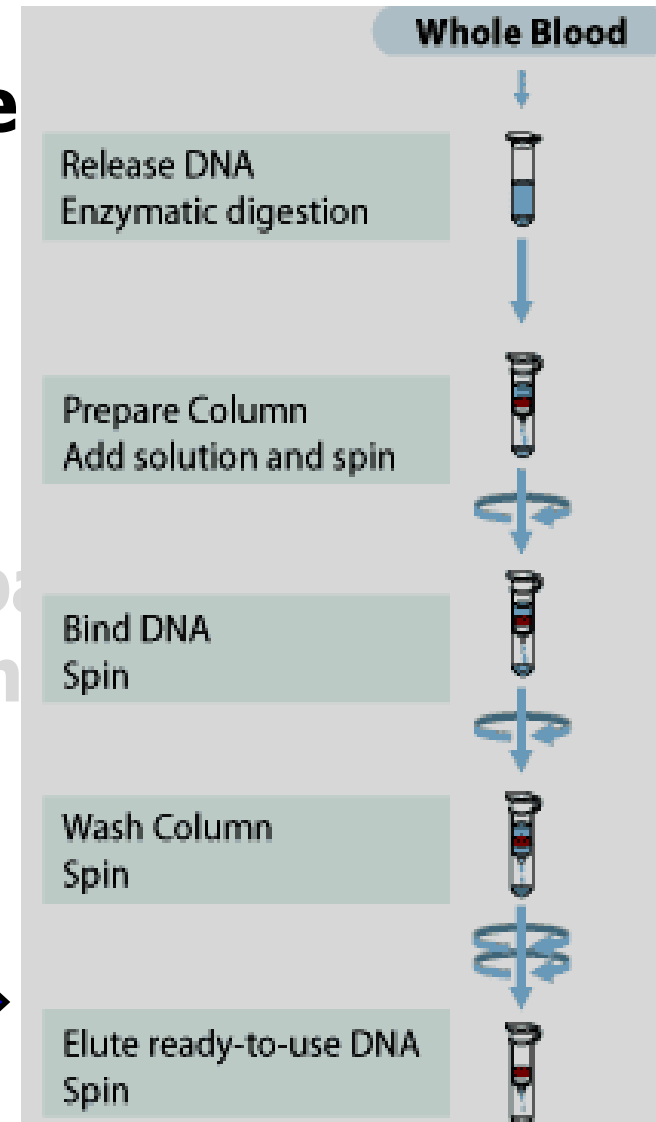
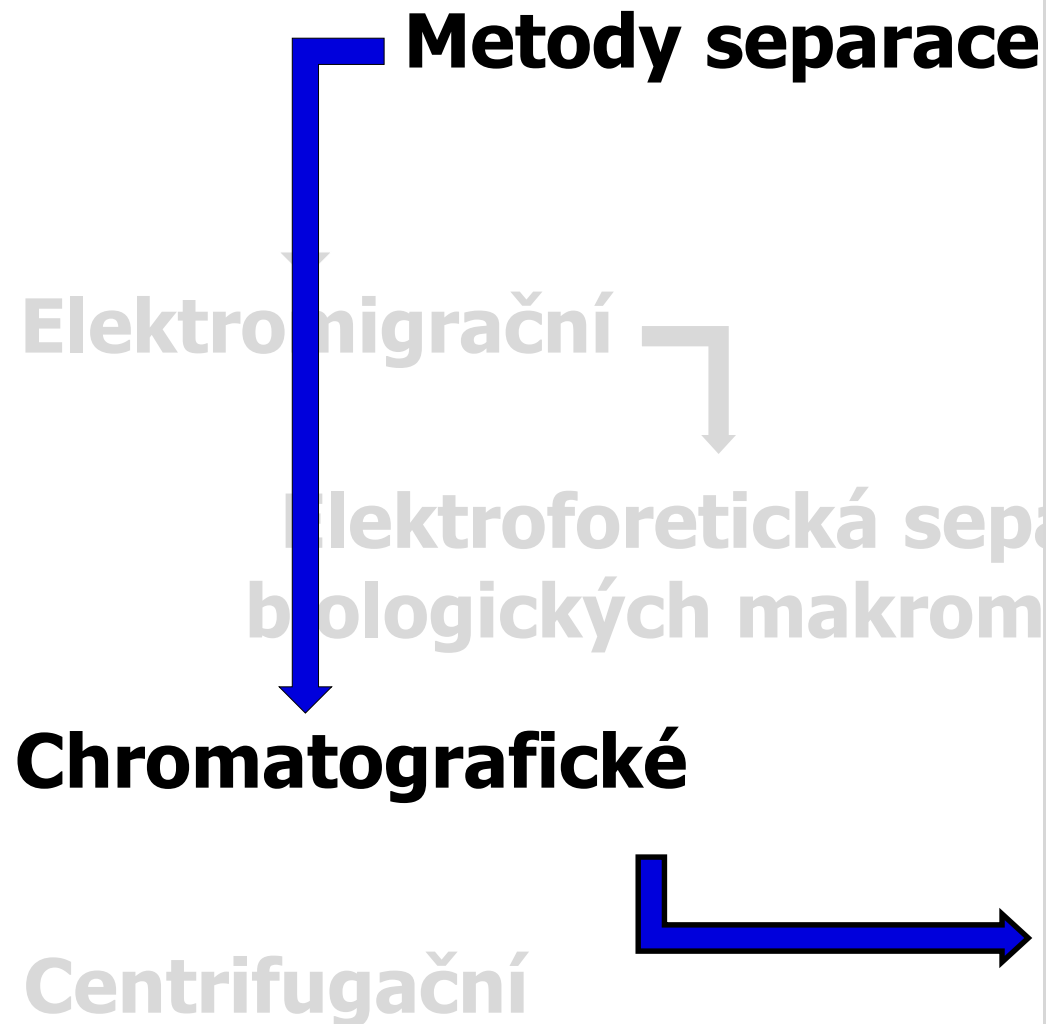
Chromatografické

Centrifugační

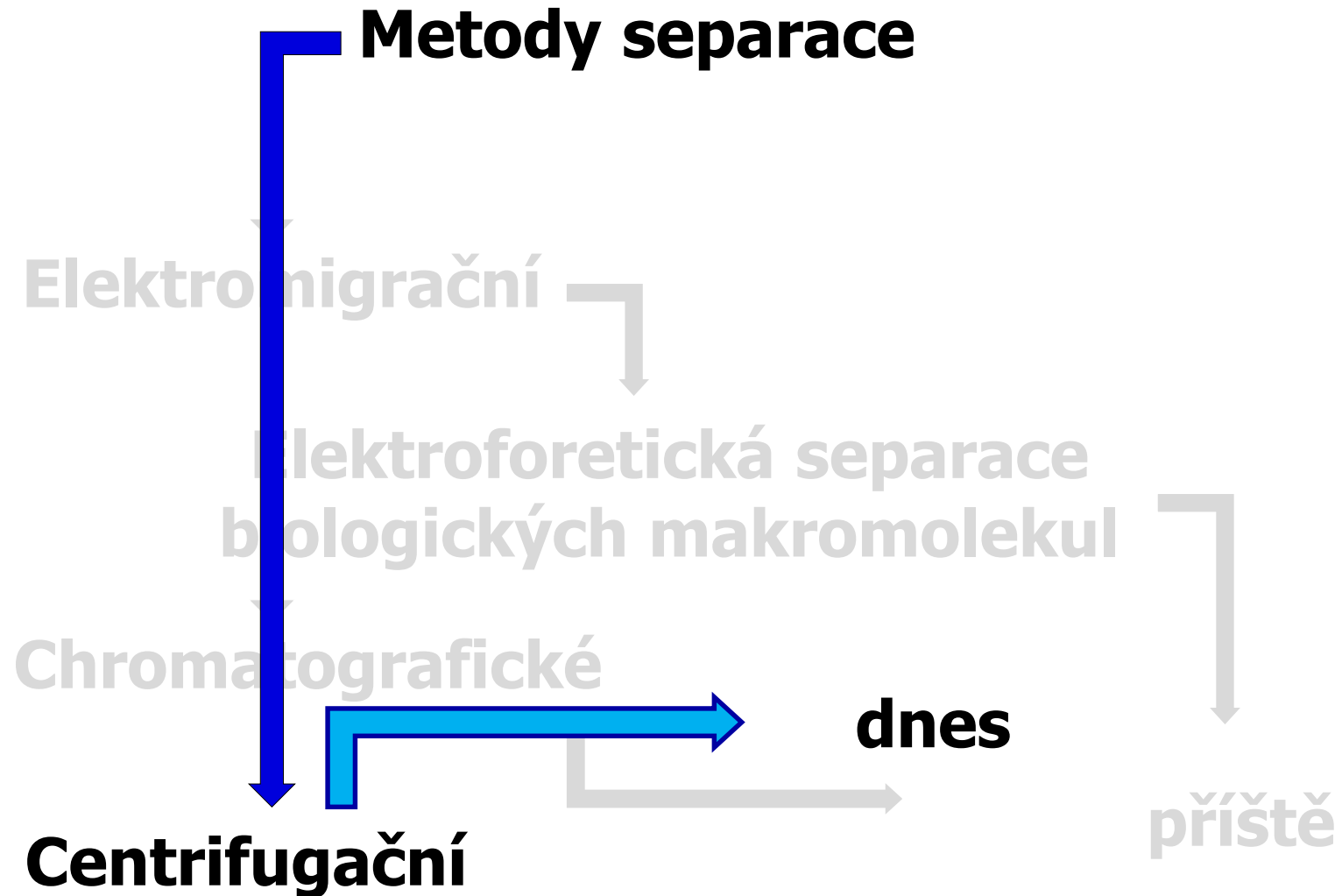

příště

Orientace v bludišti metod pro separaci biologických makromolekul

Orientace v bludišti metod pro separaci biologických makromolekul

Pohyb látek v gravitačním poli - centrifugace -

Centrifugační metody

PRINCIP

Pohyb částic v tekutém prostředí pod vlivem odstředivého pole, které vzniká otáčením rotoru centrifugy.

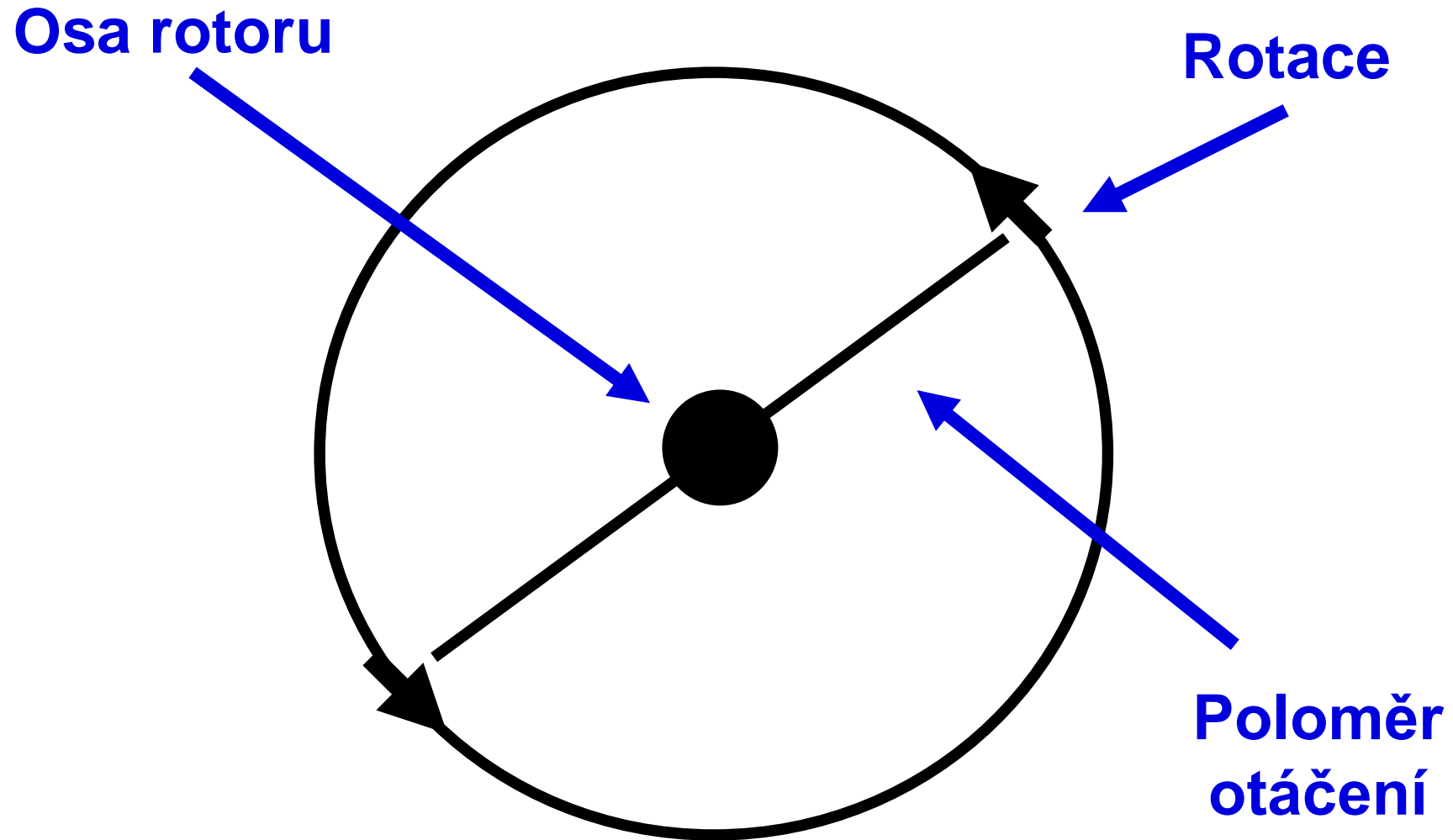
Chování částic je dáno:

1. jejich vlastnostmi
2. povahou prostředí

Princip centrifugace

Centrifugy

1011 w/ 1014

1011 w/ 1025

Rozdělení centrifugačních technik

Diferenciální centrifugace

Zonální centrifugace

Rozdělení centrifugačních technik

Diferenciální centrifugace

**Separace směsi
heterogenních částic
v homogenním roztoku**

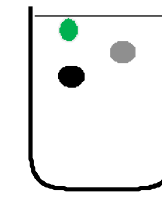
Rozdělení centrifugačních technik

Separace směsi
částic s podobnými vlastnostmi
Zonální centrifugace
v gradientním roztoku

Diferenciální centrifugace

- Částice se liší podstatně velikostí, hmotností nebo hustotou = složky směsi budou sedimentovat různou rychlostí.
- Opakovanou centrifugací lze z původní směsi při postupném zvyšování otáček získat jednotlivé složky nebo frakce ve formě sedimentu.
- Výchozí krok pro hrubou separaci a izolaci složek z lyzátů buněk nebo homogenátů tkání

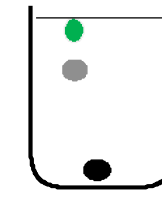
Diferenciální centrifugace

Směs látek v roztoku.

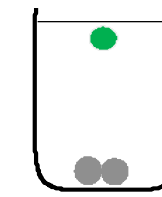
Centrifugace při nízkých otáčkách (1 000 g).

Shromáždění sedimentu.

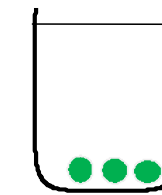
Centrifugace supernatantu při středních otáčkách (20 000 g).

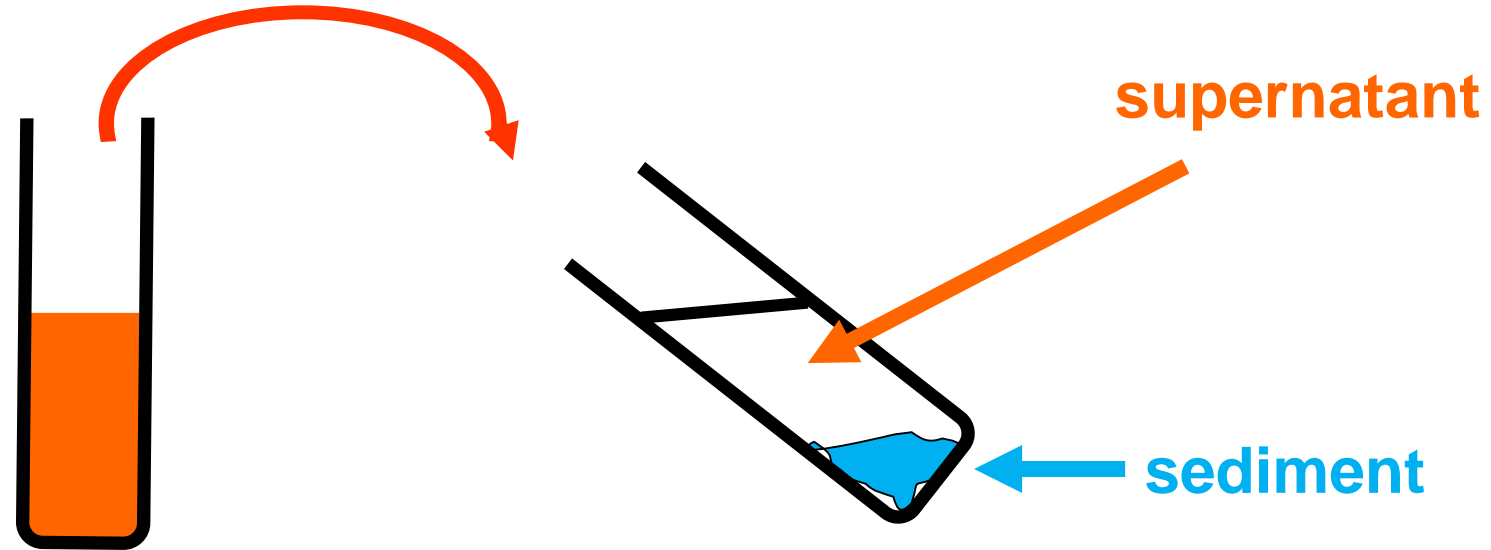
Shromáždění sedimentu.

Centrifugace supernatantu při vysokých otáčkách (80 000 g).

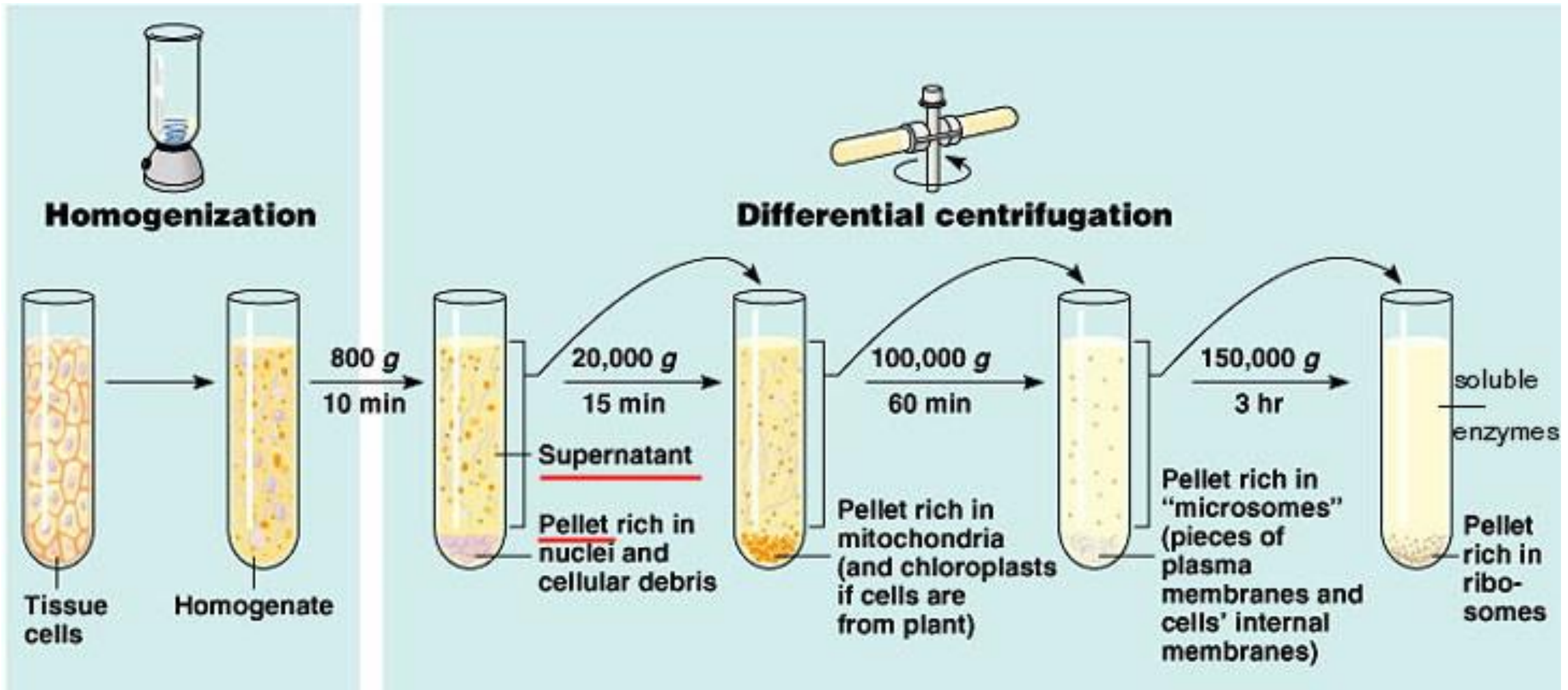

Diferenciální centrifugace

**separace jader, ribozómů, mitochondrií,
buněčných membrán, nukleových kyselin,
proteinů**

Diferenciální centrifugace - praxe

Diferenciální centrifugací **nelze** oddělit

- různé typy nukleových kyselin
- ribozomální podjednotky
- jiné částice, vykazující podobné vlastnosti

To řeší zonální centrifugace

Zonální centrifugace

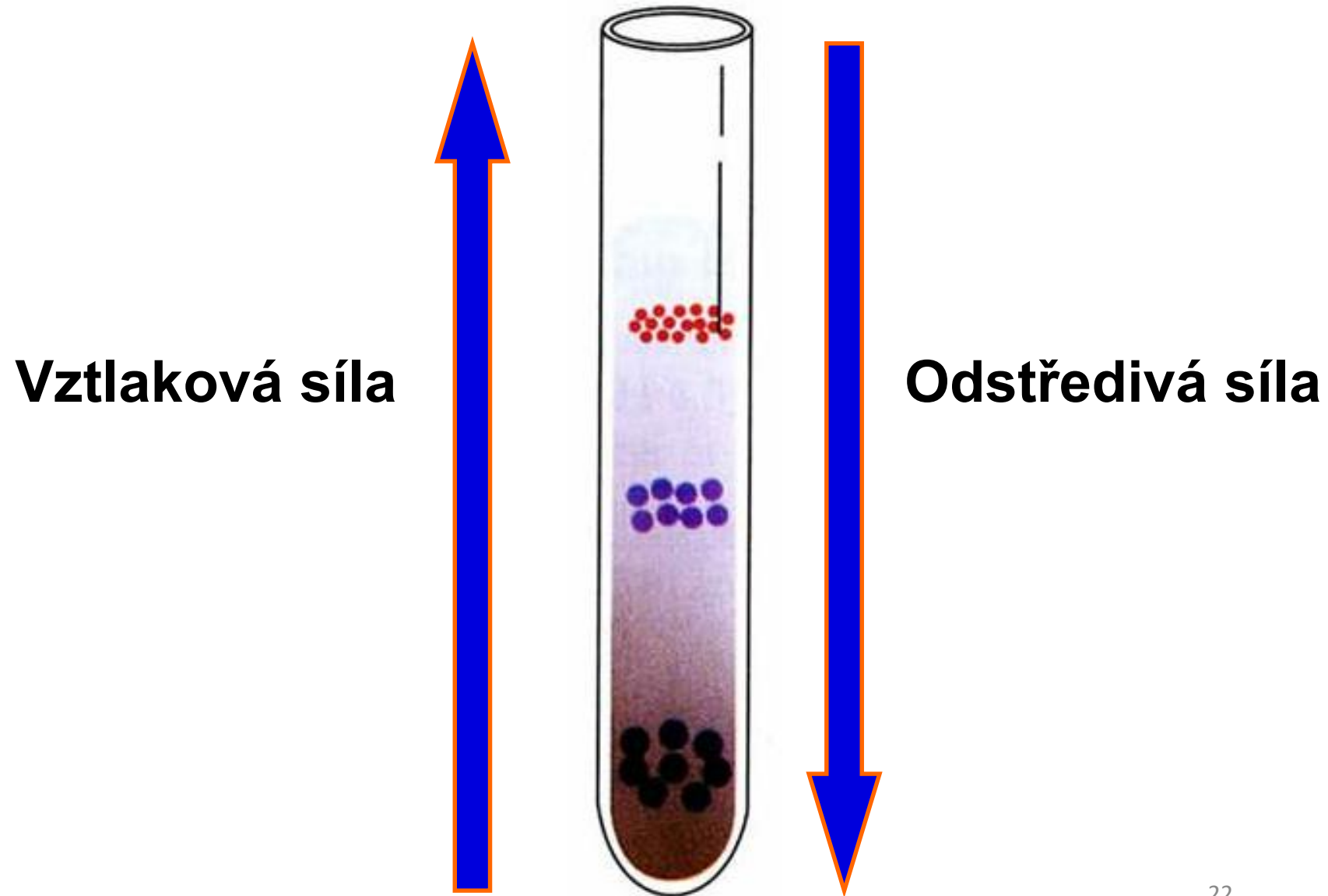
Izokinetická centrifugace

- separace podle rychlosti sedimentace částic
- stanovení **sedimentačního koeficientu S**

Izopyknická centrifugace

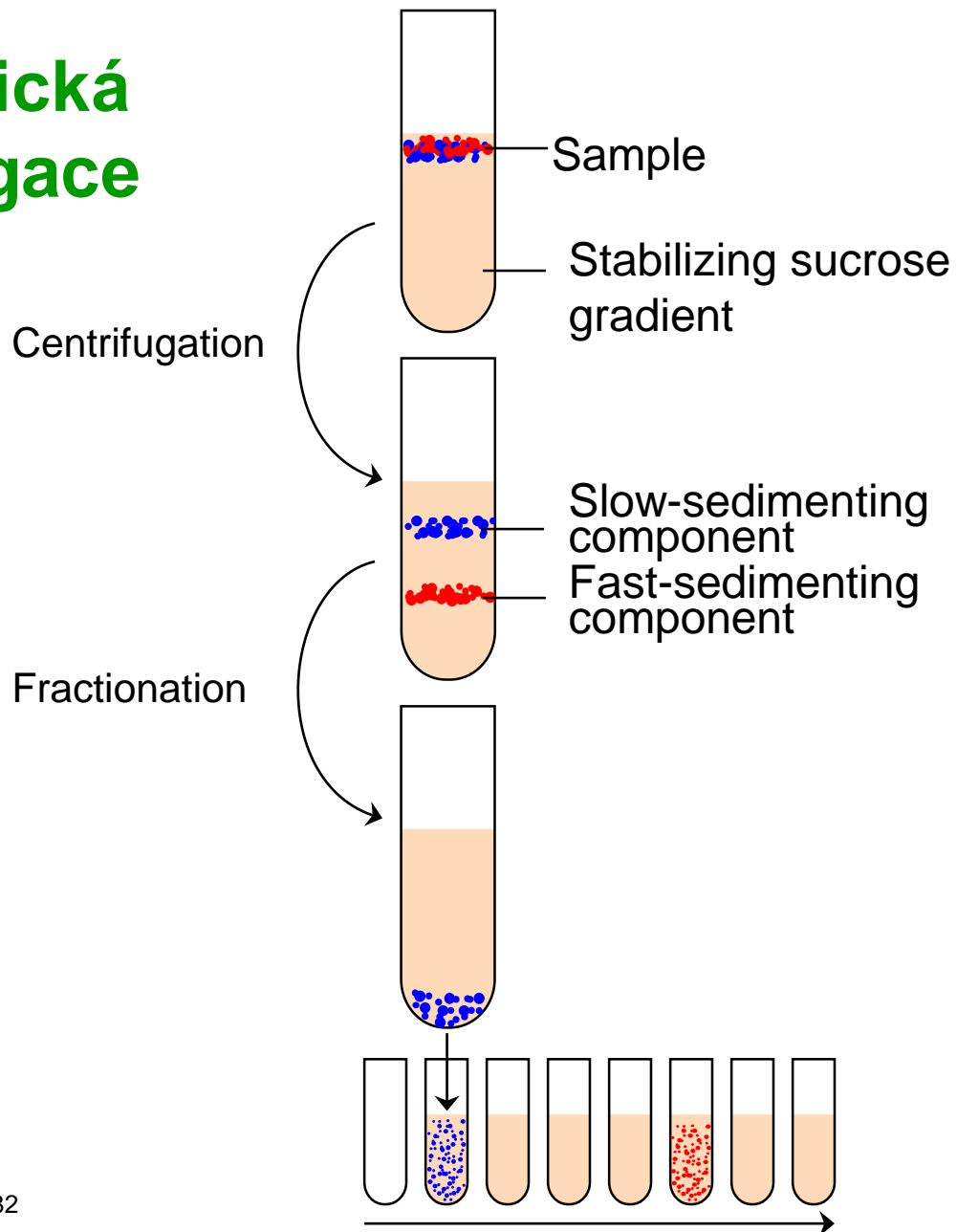
- separace podle hustoty částic

Síly při zonální centrifugaci

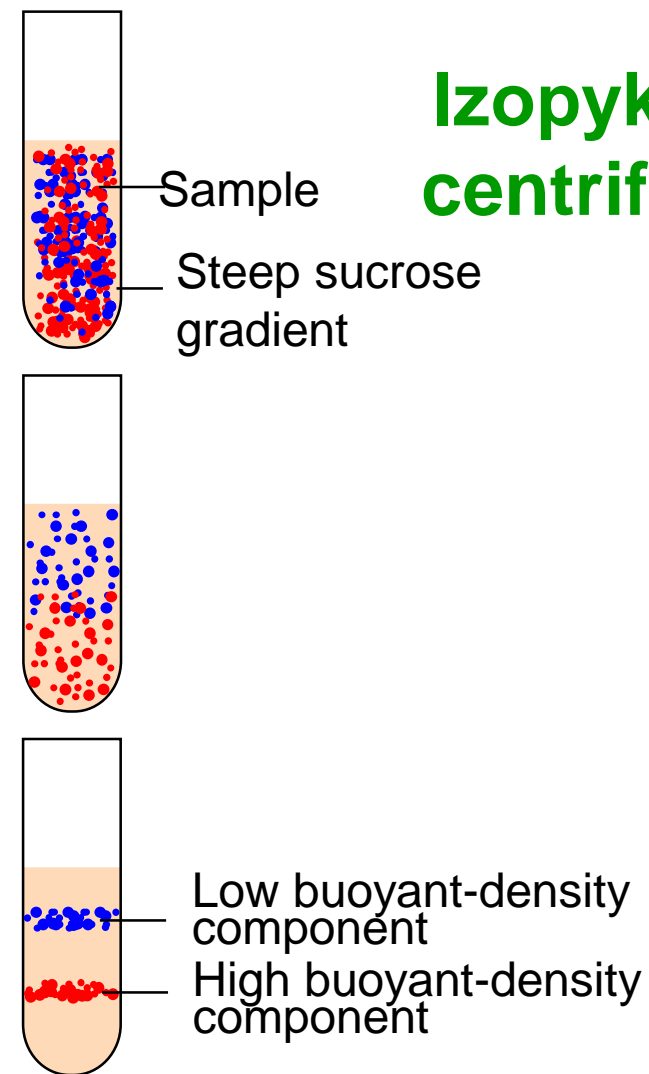

Rate-zonal centrifugation versus equilibrium density gradient centrifugation

Izokinetická centrifugace

Izopyknická centrifugace

Zonální centrifugace

- **Homogenní roztok nahrazen** roztokem, jehož koncentrace od povrchu ke dnu zkumavky narůstá (**gradientní roztok**)
- K jeho přípravě se používají dobře rozpustné a vůči analyzovaným částicím inertní látky – **sacharóza, glycerol**
- Vzrůstající hustota a viskozita gradientního roztoku eliminují vliv zvyšujícího se odstředivého zrychlení směrem od osy otáčení, čímž brání nárůstu rychlosti sedimentace částic v průběhu centrifugace.

Provedení zonální centrifugace

vzorek

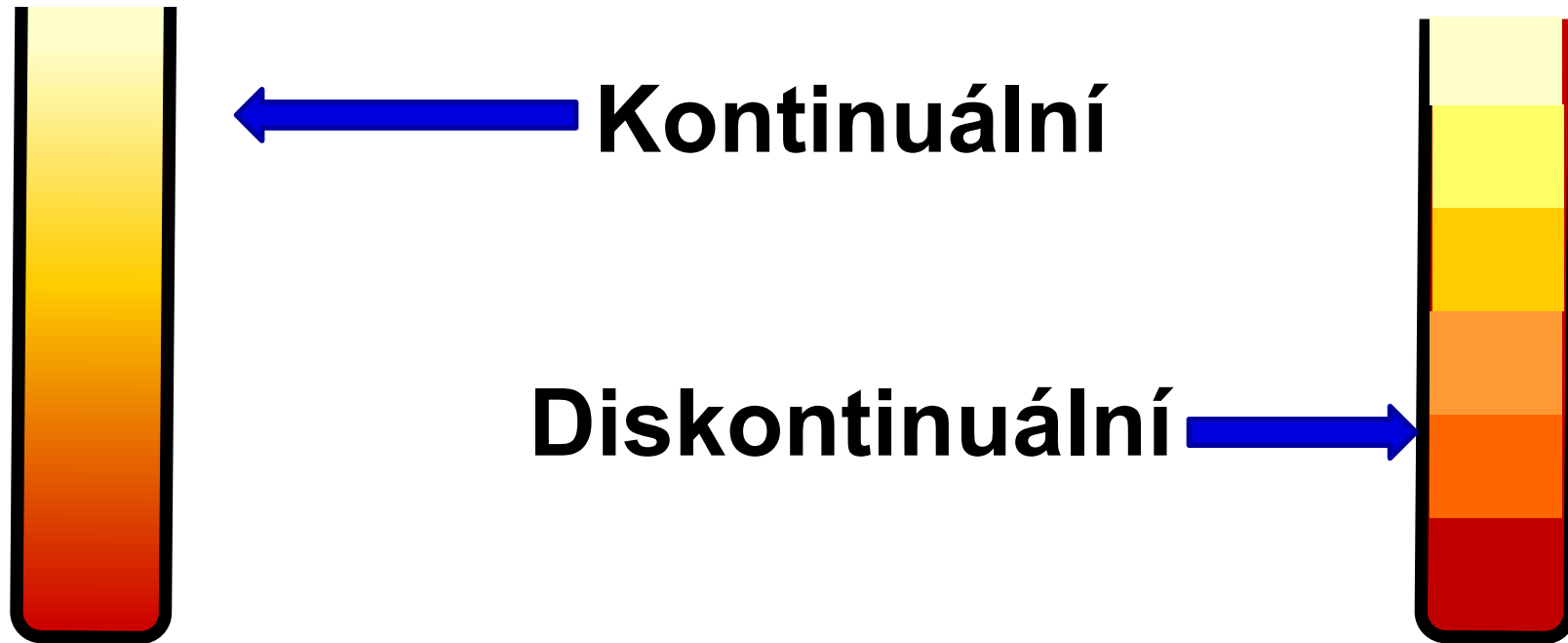
vzrůstající hustota a viskozita

gradient eliminuje vliv zvyšujícího se odstředivého zrychlení

částice se rozvrství podle

- velikosti
- tvaru
- hustoty

Hustotní gradient

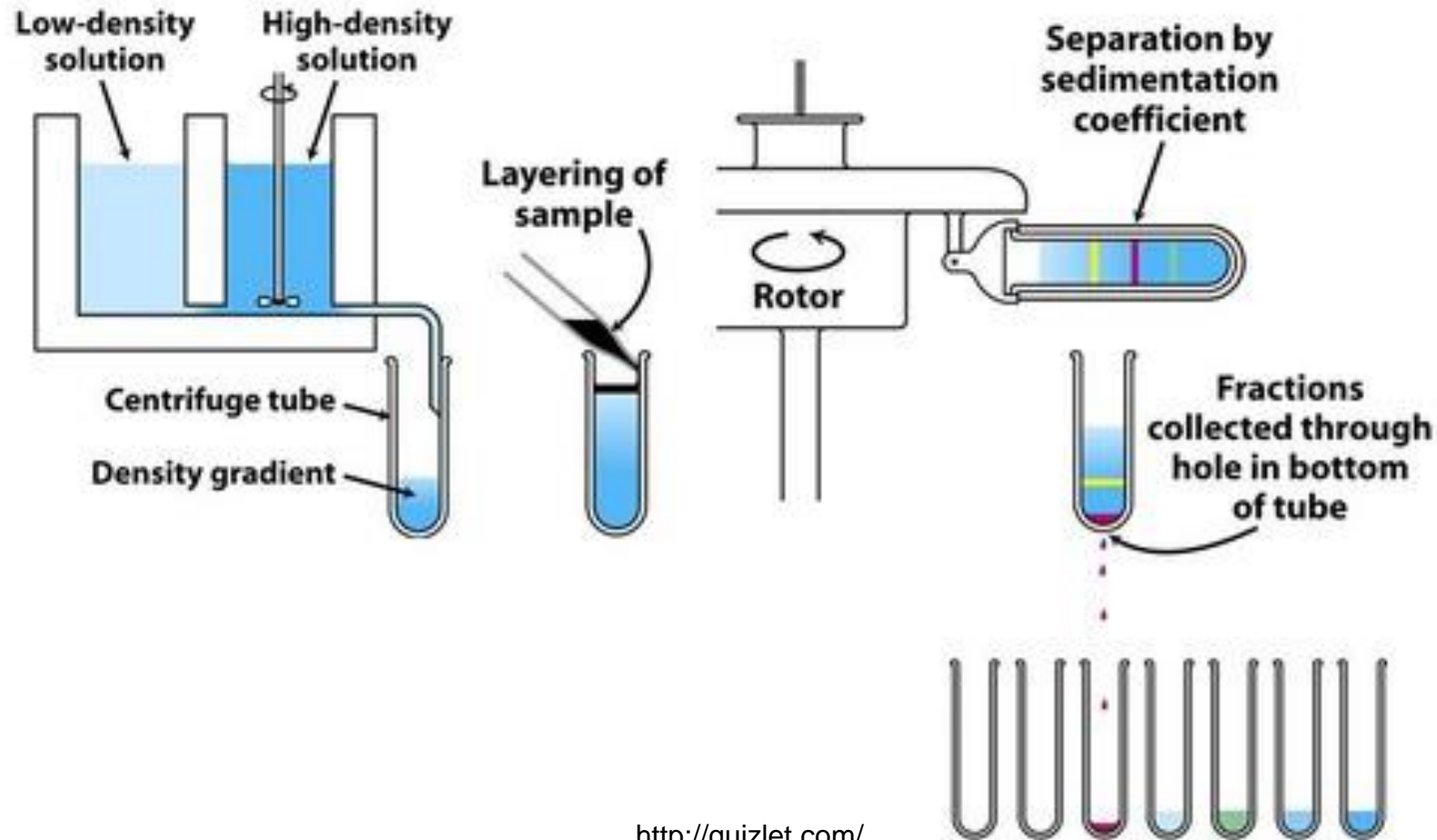

V obou případech jsou po ukončení centrifugace částice příslušného druhu zkoncentrovány do úzkých pruhů

Příprava kontinuálního gradientu

Protein Purification

Ultracentrifugation

Hustotní gradient

Běžně používanými látkami k přípravě hustotních gradientů jsou:

chlorid cesný

Sacharóza

Ficoll

Hustotní gradient

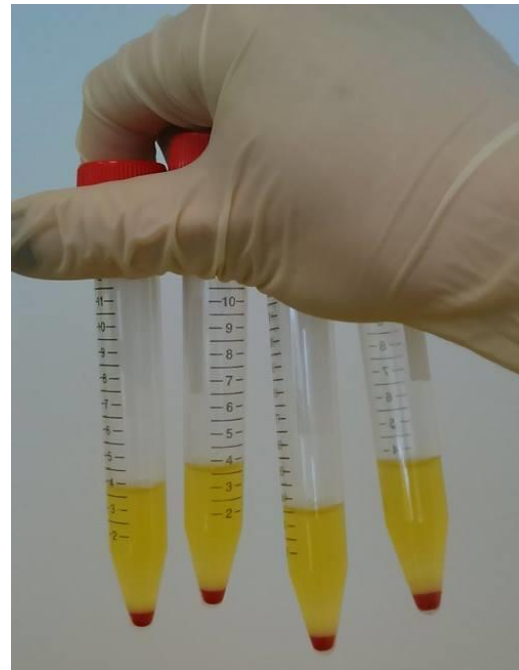
Rozdíly v hustotách se pohybují v rozmezí 1,0-1,3 g/ml u sacharózy a 1,0-1,9 g/ml u CsCl, což **umožňuje oddělit** a izolovat např.

**buněčná jádra
mitochondrie
nukleové kyseliny atp.**

Čistota získaných preparátů je vysoká

Zonální centrifugace - praxe

- Izolace neutrofilů z plné krve – využití polysacharózy Histopaque ($\rho = 1,07 - 1,1 \text{ g/mL}$)

Izokinetická centrifugace

Tento způsob centrifugace se využívá k
podrobnější charakterizaci částic

např. k přesnému stanovení jejich velikosti

Izokinetická centrifugace

např. při analýze nukleových kyselin se obvykle používá **5-20% sacharózový gradient**, v němž se koncentrace sacharózy lineárně mění od hladiny ke dnu zkumavky.

***rychlost sedimentace částic je
v průběhu centrifugace konstantní.***

Izokinetická centrifugace

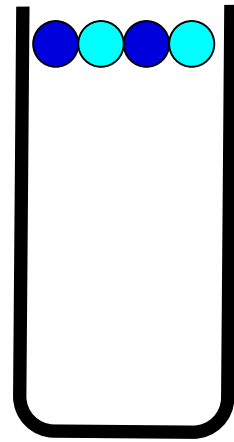
rychlost, při níž částice sedimentuje, závisí na

velikosti částice
tvaru částice
hustotě částice

a je ovlivňována

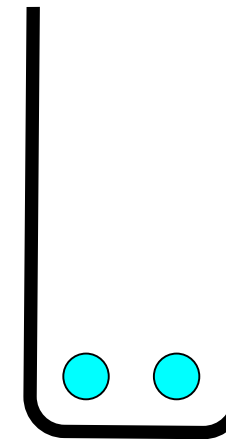
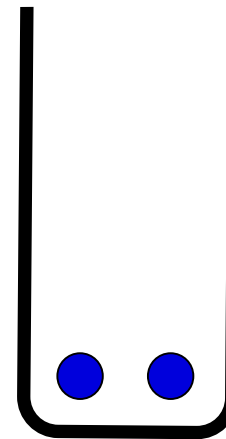
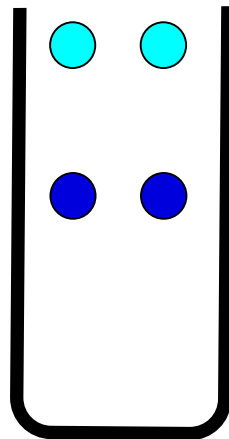
vlastnostmi prostředí
podmínkami centrifugace

Izokinetická centrifugace

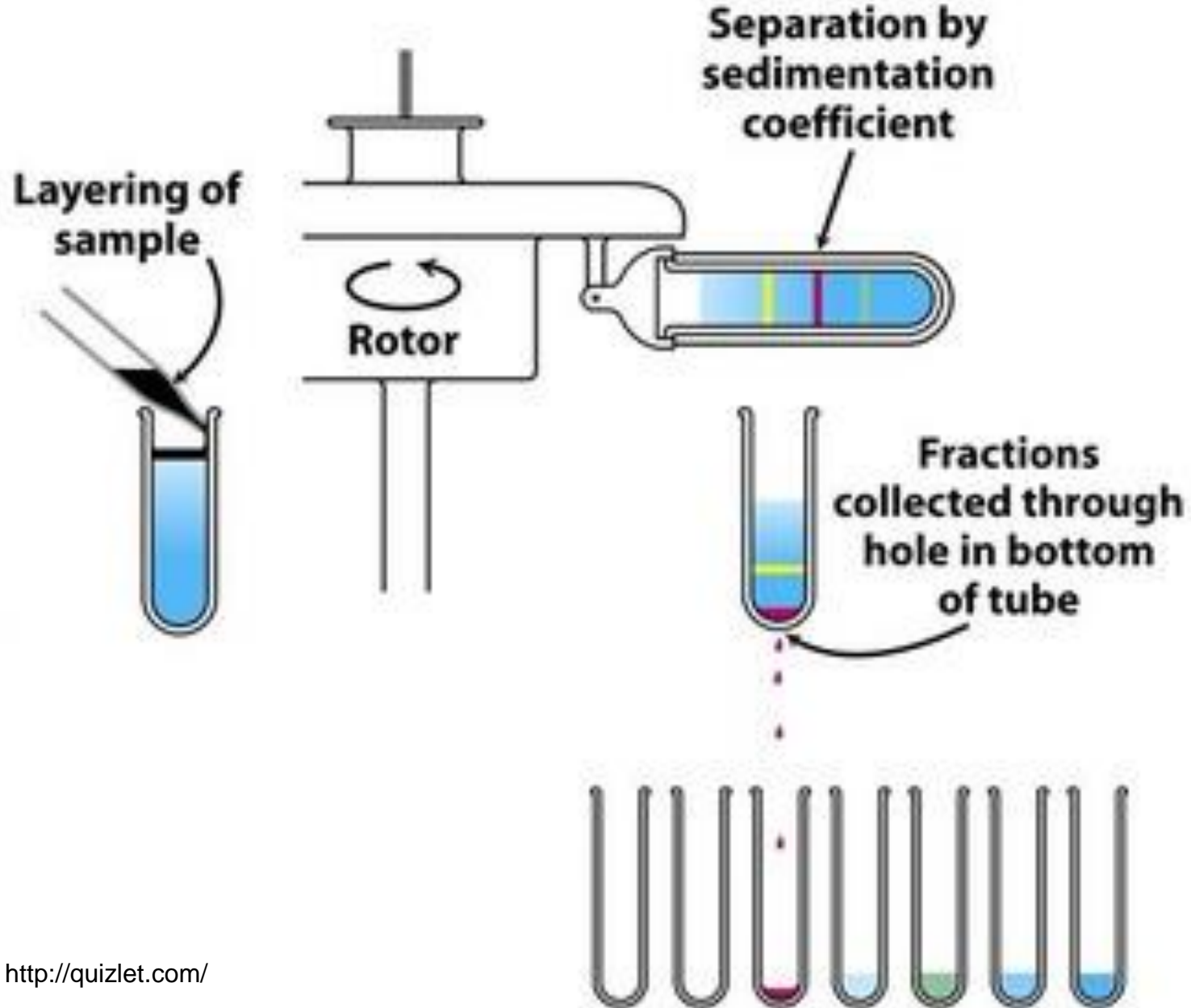
vzorek nanesený na povrch
gradientu (5-20% sacharóza)

centrifugace

frakcionace obsahu
zkumavky

Izokinetická centrifugace

Sedimentační koeficient

Charakterizuje rychlost pohybu částice při centrifugaci

$$dr/dt = S \cdot a = S \cdot \omega^2 \cdot r$$

r = vzdálenost od osy otáčení

t = doba centrifugace

S = sedimentační koeficient

a = ostředivé zrychlení

ω = úhlová rychlost

1 Svedberg = 10^{-13} sekundy

23S-rRNA, 16S-rRNA, rib. podjednotky 30S, 50S

Sedimentační koeficient

$$S = \frac{v_t}{r\omega^2} = \frac{m}{6\pi\eta r_0}$$

S = sedimentation coefficient

v_t = terminal velocity

r = distance from the axis of rotor

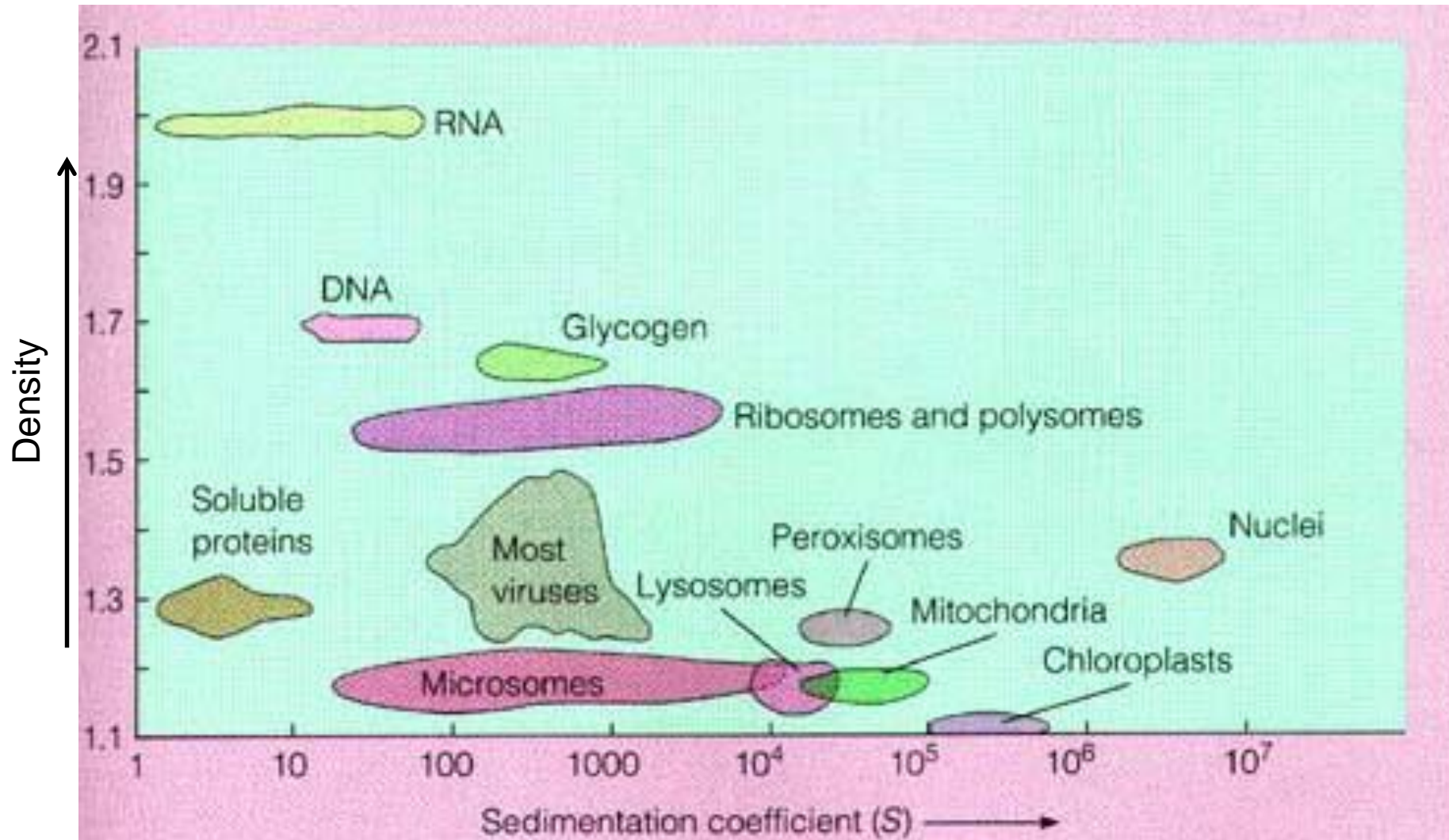
ω = rotational speed (angular velocity)

m = weight of particle

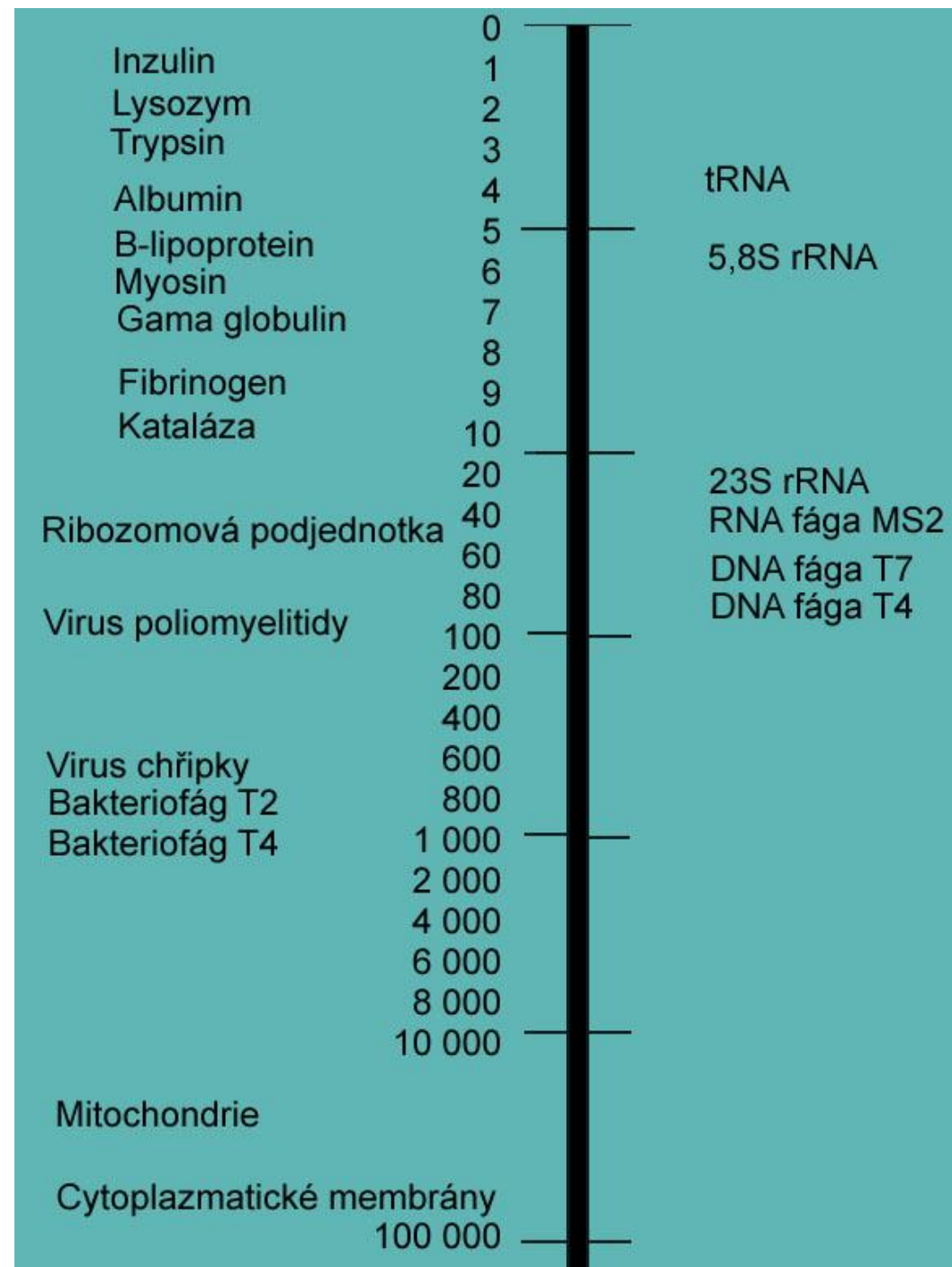
η = viscosity of the medium

r_0 = radius of the particle

Příklady hodnot standardních sedimentačních koeficientů $S^{\circ}_{20,w}$

**Příklady hodnot
standardních
sedimentačních
koeficientů $S^{\circ}_{20,w}$**

Izopyknická centrifugace

**hustotní centrifugace nebo centrifugace
do rovnováhy**

částice se oddělují podle své hustoty

Izopyknická centrifugace

během centrifugace si medium **samo**
vytvoří koncentrační a tím
hustotní gradient

částice nalyzovaných látek se pohybují
oběma směry tak dlouho

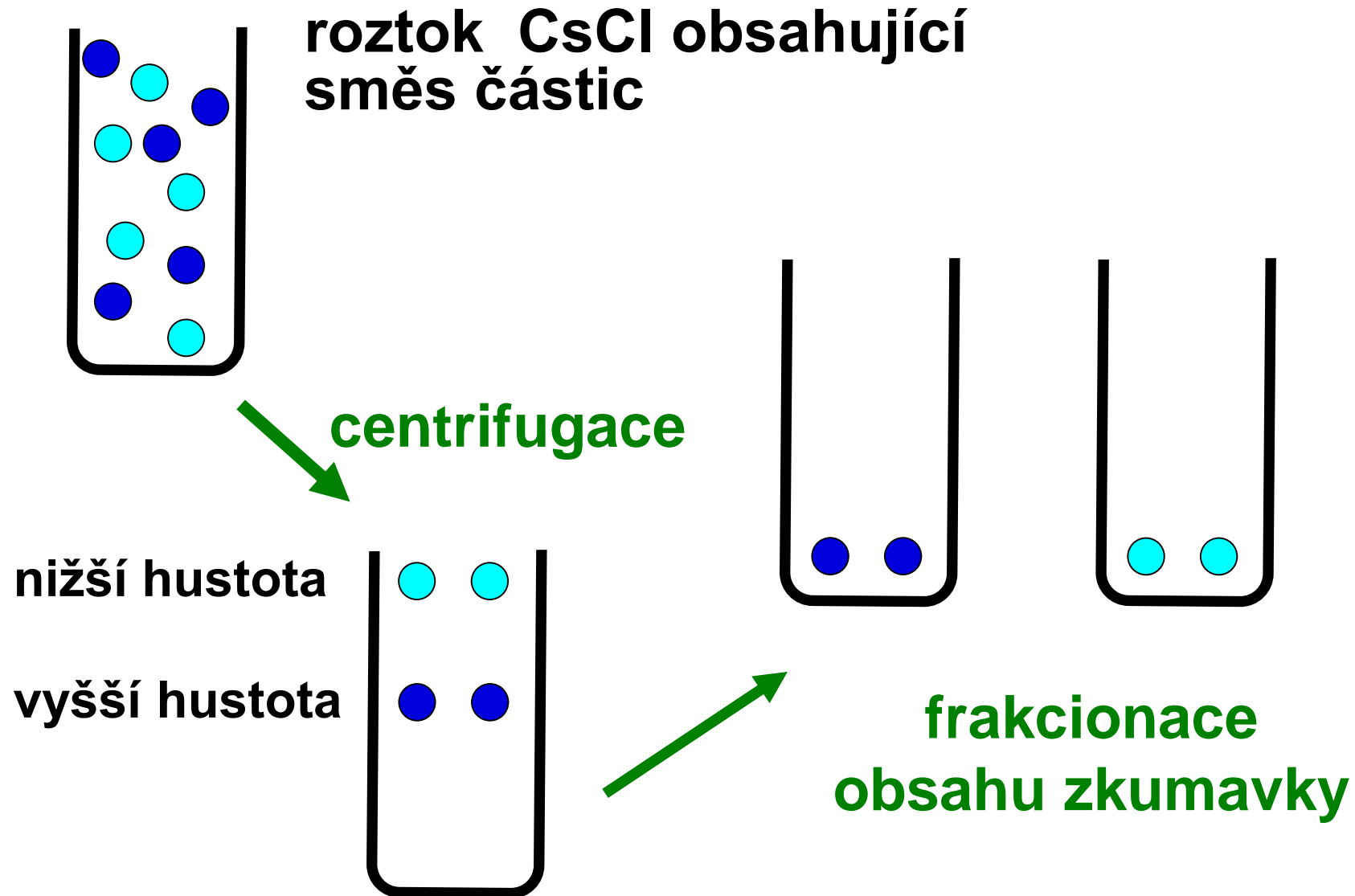
dokud nedosáhnou polohy, v níž je hustota
roztoku shodná s hustotou částic

Izopyknická centrifugace

Takto stanovená hustota se označuje jako
vznášivá hustota.

Její hodnoty jsou ovlivněny interakcí částic s
ionty roztoku a jsou obvykle vyšší než je
hustota částic v buňkách.

Izopyknická centrifugace

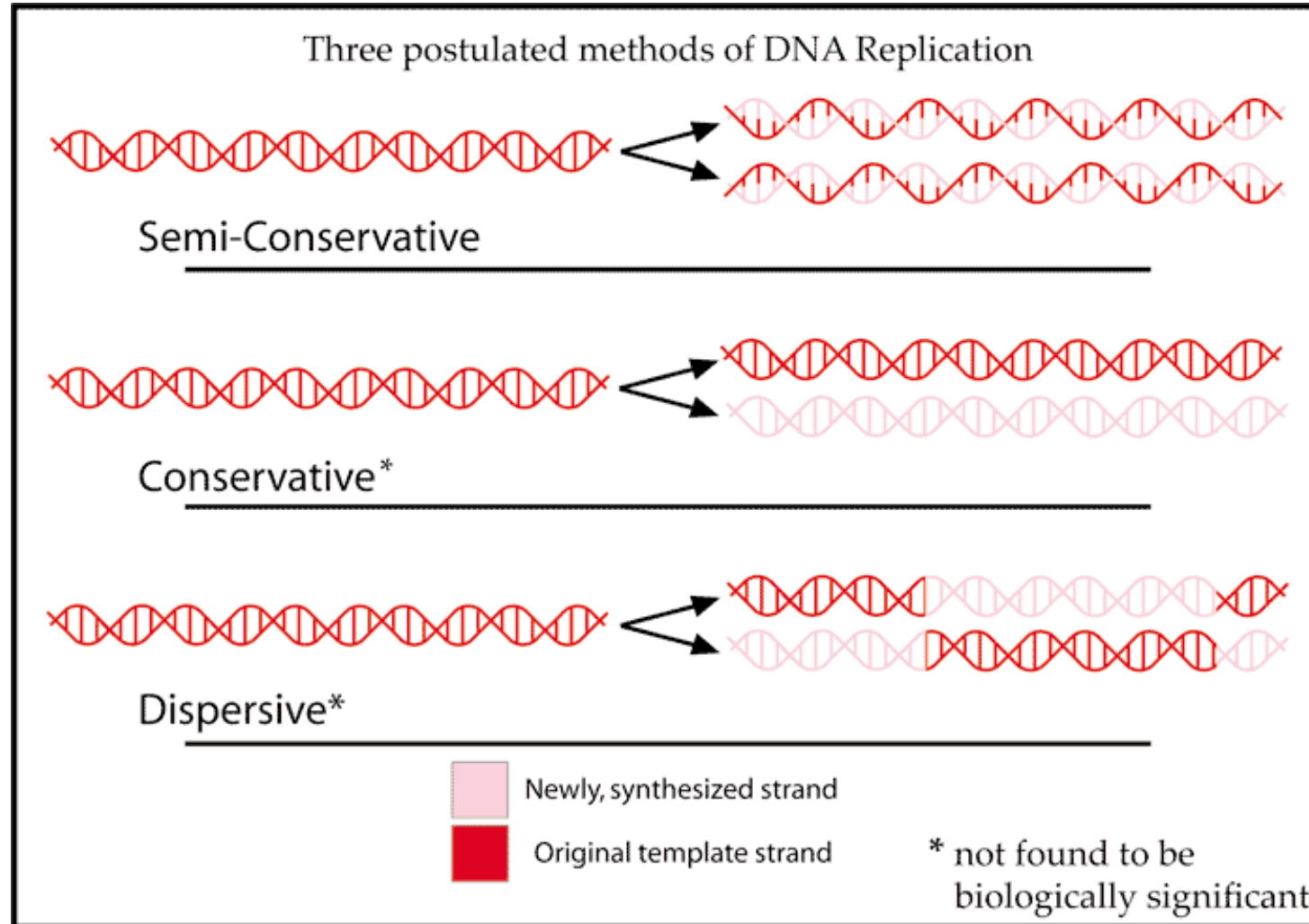
Stanovení vznášivé hustoty izopyknickou centrifugací

$$\rho^{25\text{ }^{\circ}\text{C}} = 10,8601 \times n^{\text{D}}_{25\text{ }^{\circ}\text{C}} - 13,4974$$

$n^{\text{D}}_{25\text{ }^{\circ}\text{C}}$ = index lomu roztoku CsCl

Izopyknická centrifugace - praxe

Meselson-Stahl experiment 1958

MESELSON, M; STAHL, FW. The replication of DNA in *E. coli*.
Proc. Natl Acad. Sci. USA, 1958, roč. 44, s. 671-682.

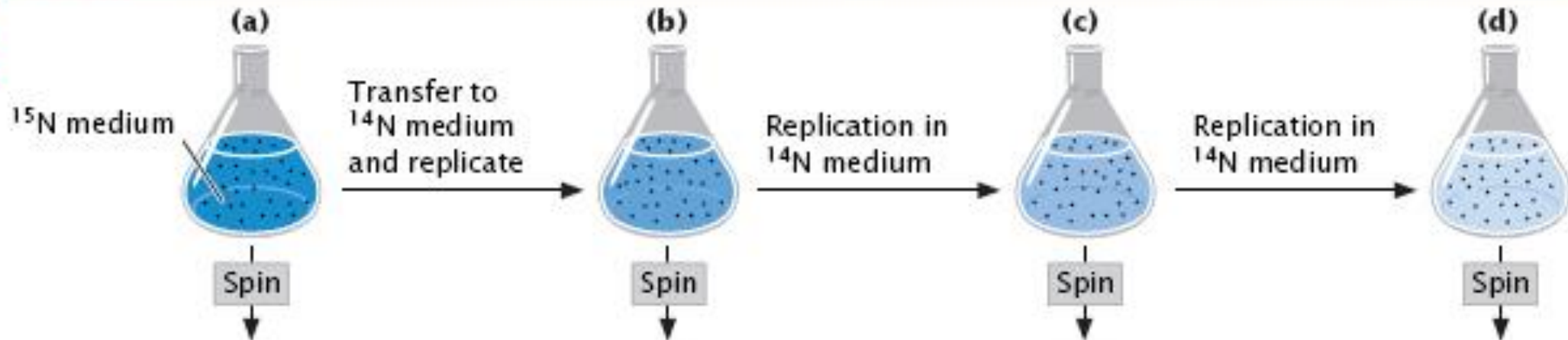
Meselson-Stahl experiment - design

palyapbio.edu.glogster.com

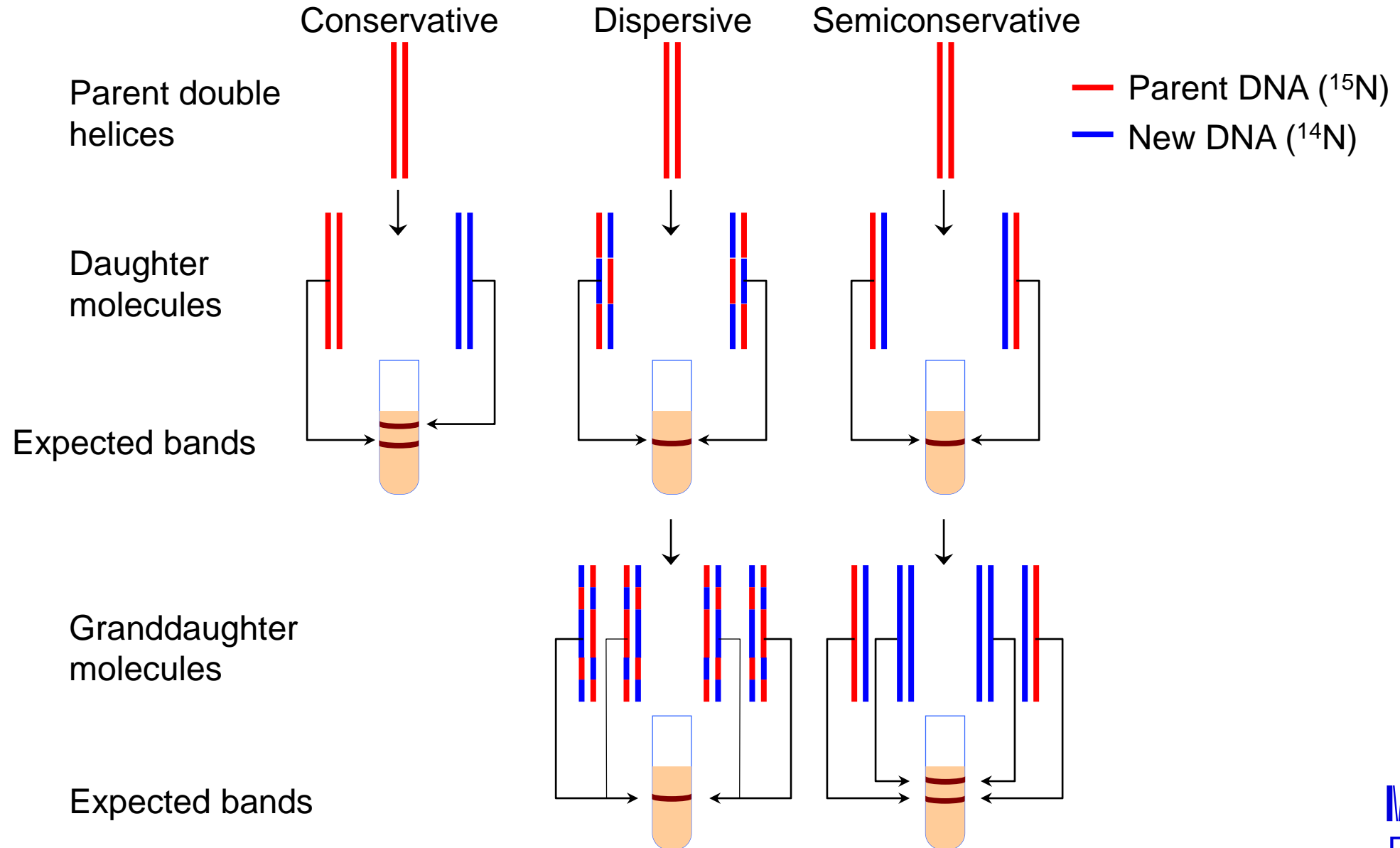
Experiment

Question: Which model of DNA replication—conservative, dispersive, or semiconservative—applies to *E. coli*?

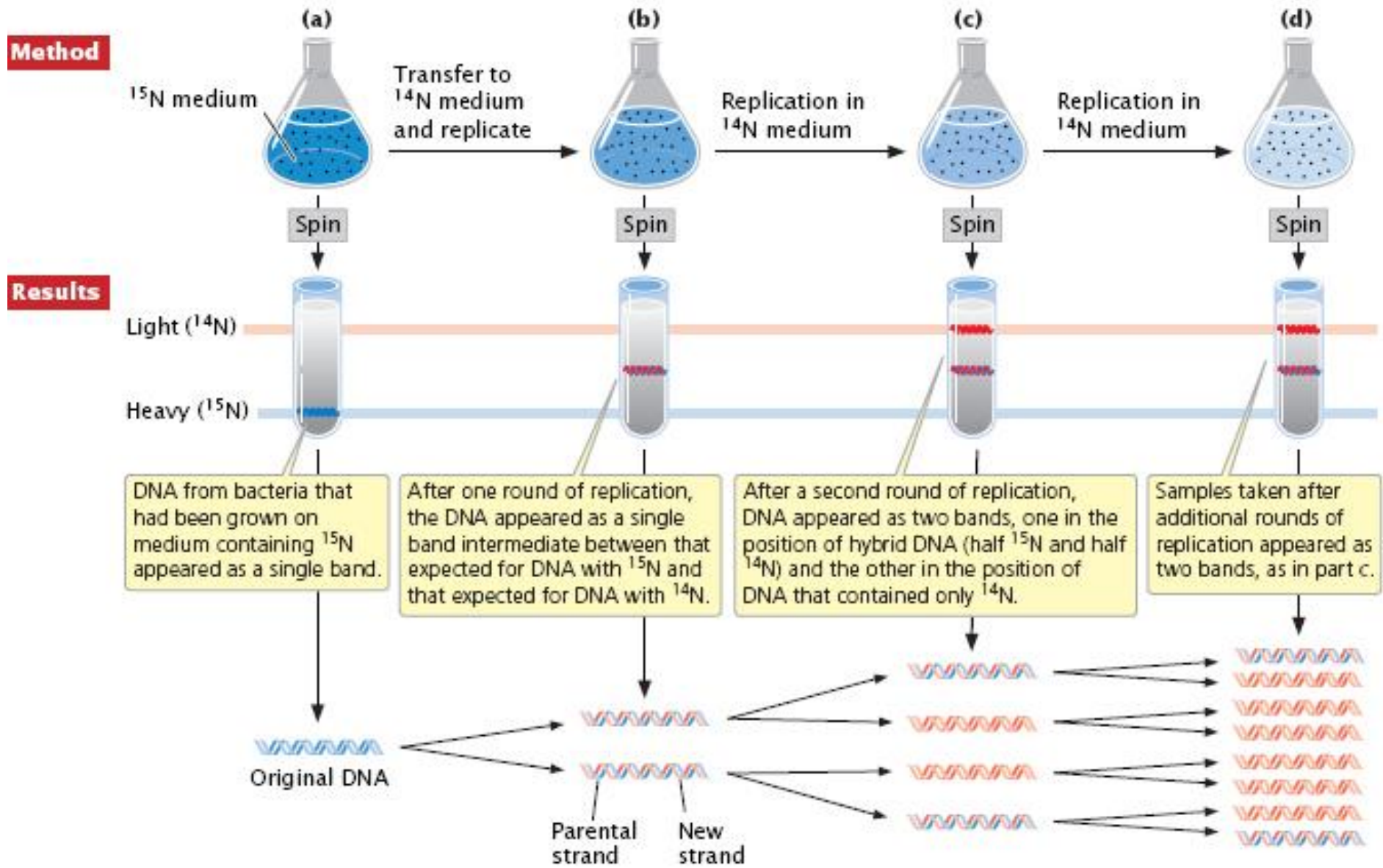
Method

The Meselson-Stahl experiment – predicted results

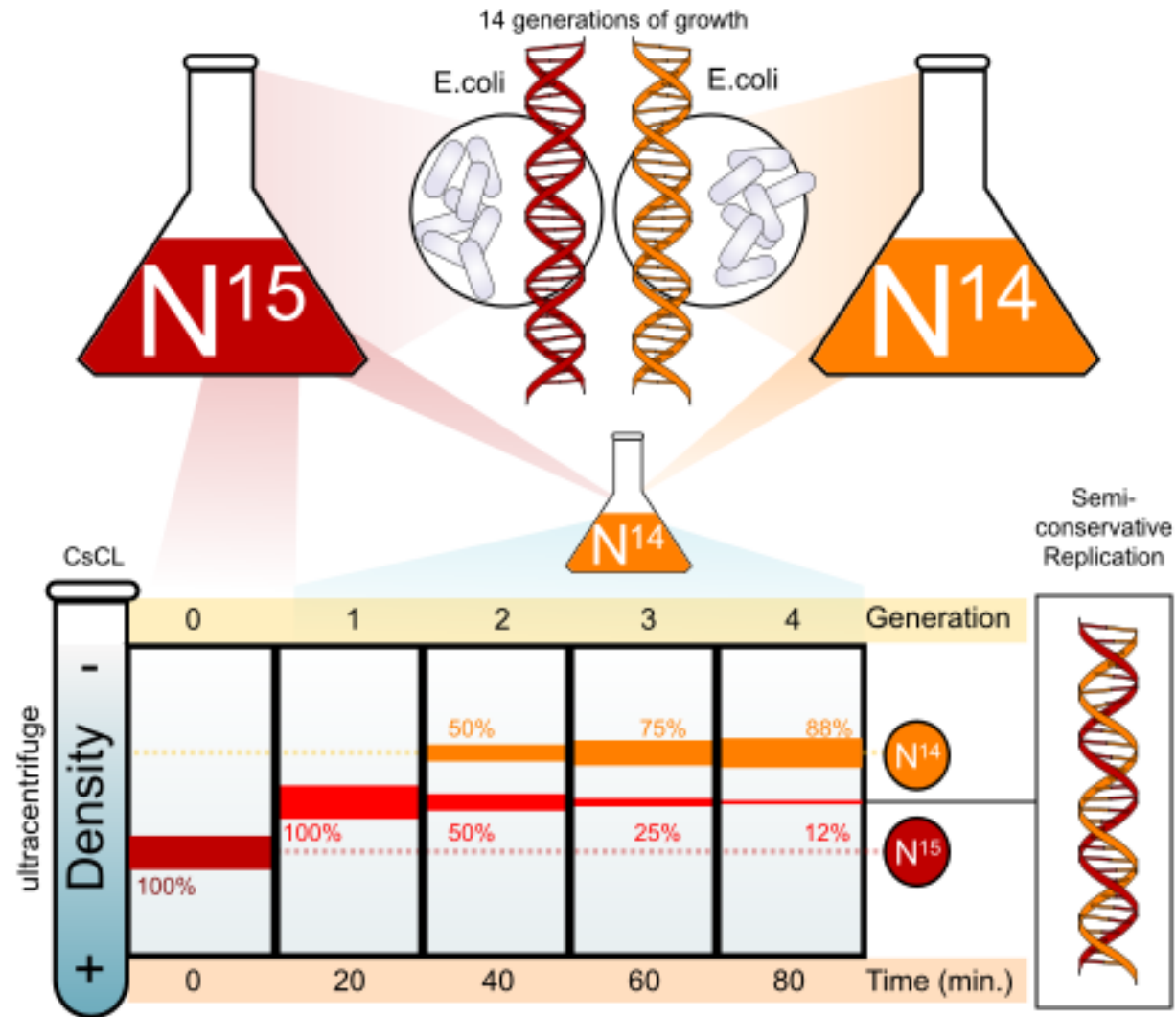

Meselson-Stahl experiment - results

Izopyknická centrifugace - praxe

Stahl Meselson experiment 1958

MESELSON, M; STAHL, FW. The replication of DNA in E. coli. *Proc. Natl Acad. Sci. USA*, 1958, vol. 44, pp. 671-682.

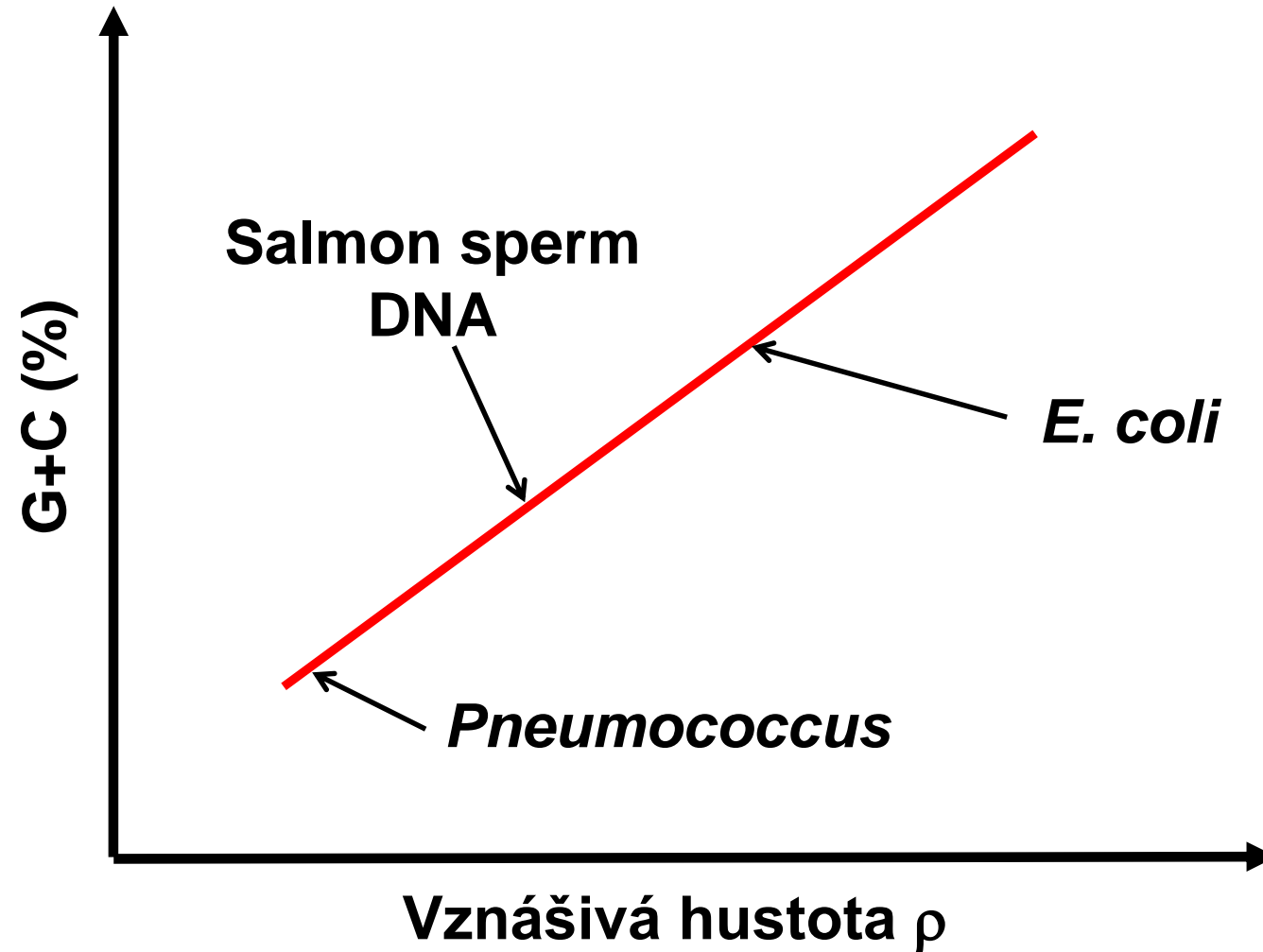
Výpočet % (G+C)

- na vznášivou hustotu dvouřetězcové DNA má vliv zastoupení jednotlivých typů párů bází, čehož se využívá ke stanovení podílu GC-párů ve vzorcích DNA
- Platí, vztah

$$\% (\mathbf{G + C}) = \frac{\rho - 1.66}{0.098} \times \mathbf{100}$$

kde ρ = vznášivá hustota vzorku dvouřetězcové DNA.

Výpočet % (G+C) - praxe

Separace různých forem DNA

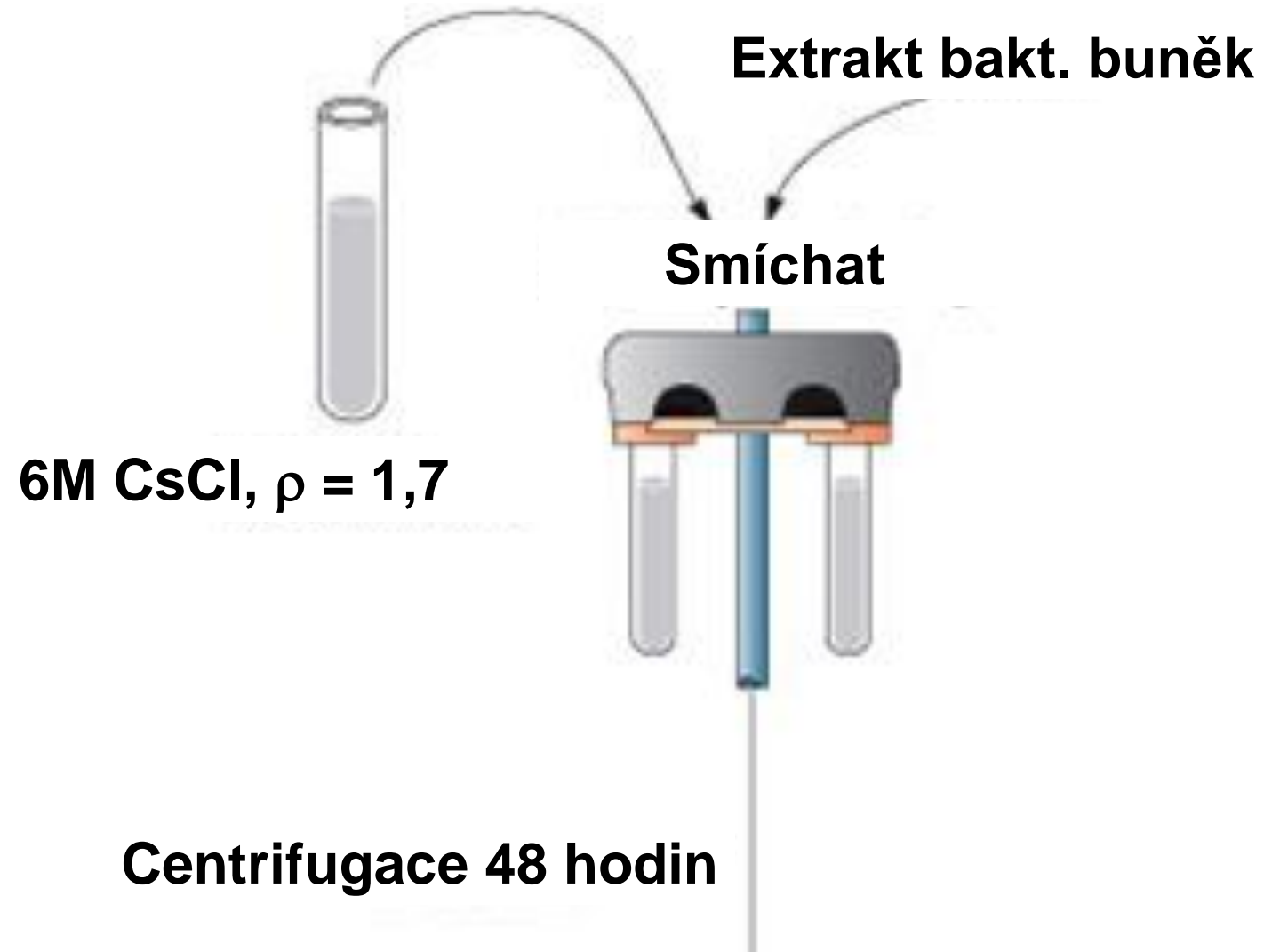
- Speciálním případem využití izopyknické centrifugace je rozdělení odlišných strukturních typů DNA v gradientech CsCl za přítomnosti etidium-bromidu.
- **Po navázání etidiumbromidu na DNA se její vznášivá hustota významně snižuje**, přičemž množství navázaného etidiumbromidu a tím i pokles hustoty DNA závisí na jejím strukturním typu.
- **To umožňuje vzájemně separovat** a izolovat různé formy DNA, např. kovalentně **uzavřené kružnice plazmidových DNA** od otevřených a **lineárních molekul plazmidové a chromozomové DNA**.

Izopyknická centrifugace - praxe

Chci pomocí centrifugace **oddělit lineární jadernou DNA od kružnicové mitochondriální DNA** (nebo plasmidy od bakteriálního chromosomu).

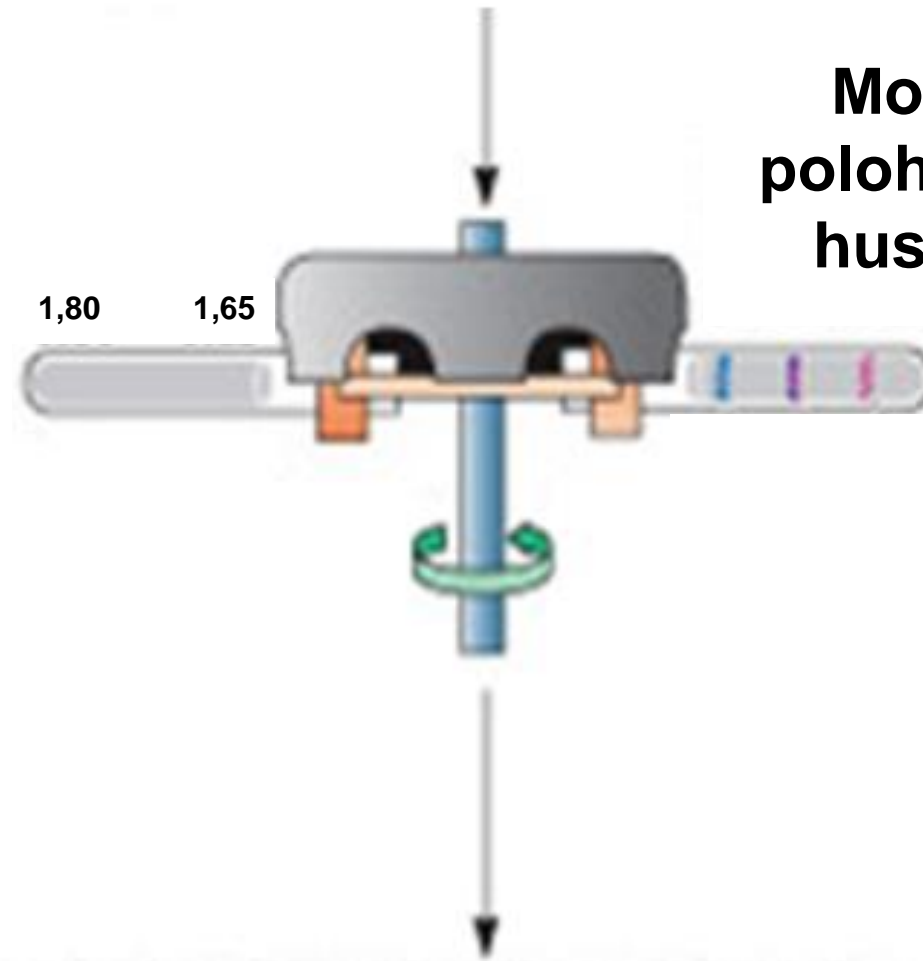
Jak na to?

Izopyknická centrifugace - praxe

Izopyknická centrifugace - praxe

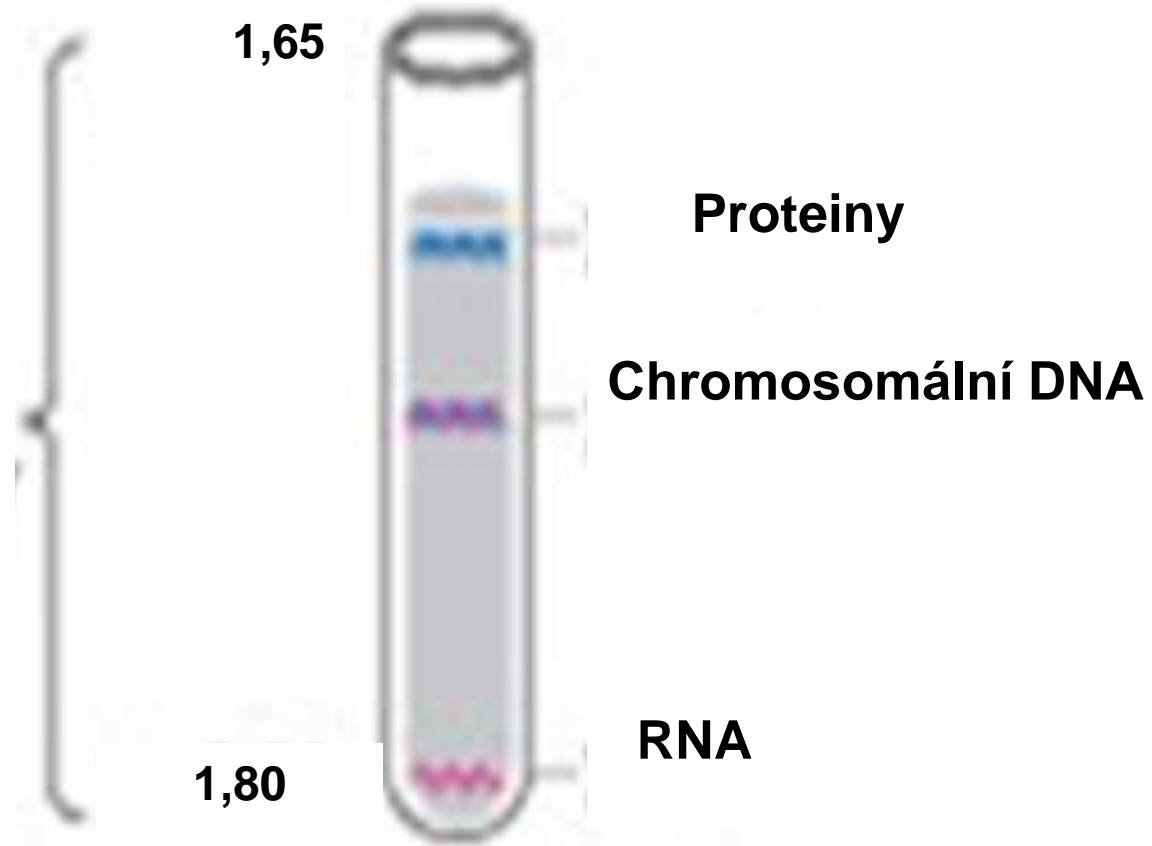
Hustota v g/ml

Molekuly zaujmou
polohu v místě shodné
hustoty s roztokem

Izopyknická centrifugace - praxe

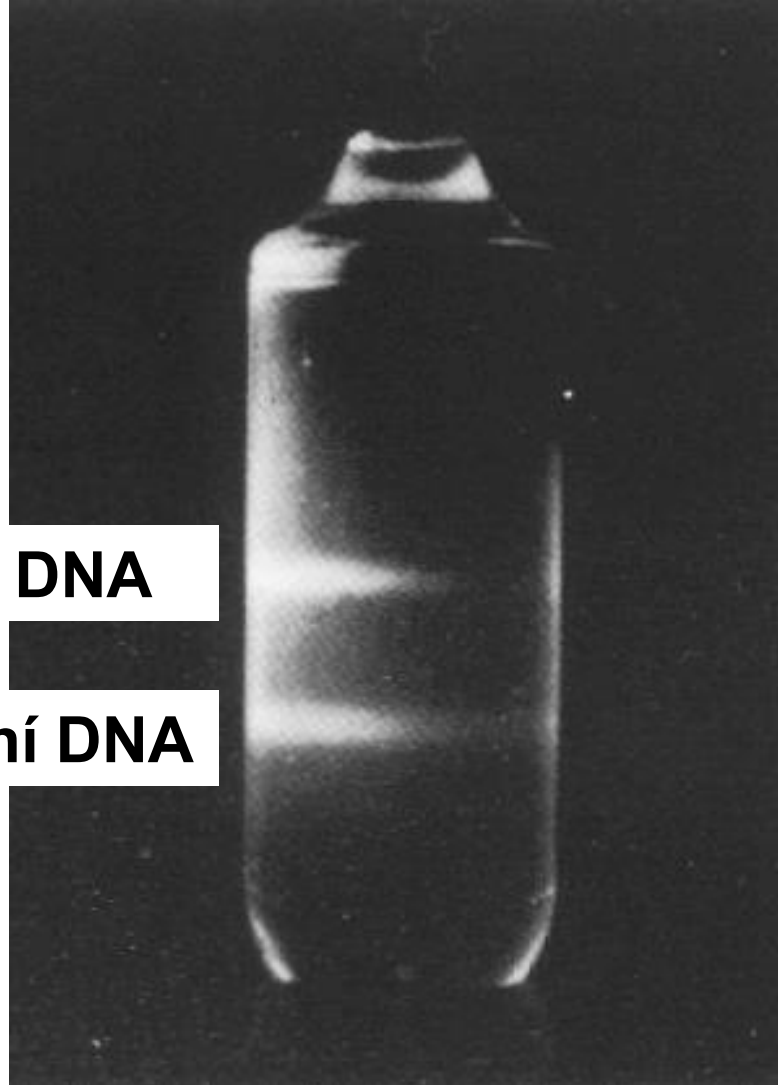
Hustota CsCl

Izopyknická centrifugace – praxe - reálný obrázek -

Chromozomální DNA

Mitochondriální DNA

Centrifugace – praktický vzorec

$$\text{RCF} = 1,119 \times 10^{-5} \times \text{rpm}^2 \times r$$

RCF = relative centrifugal force (hodnota g)

rpm = repeats per minute

r = poloměr otáčení (cm)